

Niet verwacht maar toch gekomen:

Groenknolorchis in Berkheide

Foto: Koen van Zoest.

In augustus 2012 vond Walter van der Meer (KNNV Leiden) tijdens een inventarisatieronde van een van de routes van het Landelijk Meetnet Flora Aandachtssoorten in Winning 3 in Berkheide een paar blaadjes waarvan hij vanwege de vorm sterk vermoedde dat dat ze van een Groenknolorchis (*Liparis loeselii*) waren. Op basis van foto's werd dit door Eddy Weeda bevestigd. In 2013 bleek in de bloeiperiode dat er zelfs enkele tientallen exemplaren aanwezig waren. **Door Koen van Zoest en Harrie van der Hagen**

Zeldzame soort

Groenknolorchis is een zeldzame soort van vochtige, kalkrijke duinvalleien. Dit betekent dat de soort groeit op zonnige tot licht beschaduwde, min of meer natte plaatsen die duurzaam onder invloed staan van basenrijk kwelwater; het bodemvocht reageert daardoor neutraal tot zwak basisch. Daarnaast hebben orchideeën een symbiose met specifieke schimmels; voor de kieming en het volwassen stadium kunnen dat verschillende soorten zijn (Weeda et al. 1994).

Het is een van de weinige plantensoorten die internationale bescherming geniet via de Europese Habitatrichtlijn. De Atlas van de Nederlandse Flora (Mennema et al 1985) meldt dat de soort in de duinen van Bergen tot Hoek van

Holland, waar zij in de 19^e eeuw plaatselijk overvloedig voorkwam, als gevolg van waterwinning geheel verdwenen is. Deze conclusie geldt dertig jaar later gelukkig niet meer: door de uitbouw van de strandhoofden is de plant eerder al bij het Kennemerstrand gevonden, hemelsbreed zo'n 32 km van de nieuwe vindplek in Berkheide.

Bijzondere habitats

Vanuit Europese wetgeving (Natura 2000) zijn bijna alle vegetatietypen in de duinen beschermd. De flora van de vochtige duinvalleien behoren samen met die van de duingraslanden tot de rijkste van de duinen. De hiervoor genoemde habitats nemen een bijzondere plaats in.

Daarom is en wordt er veel energie gestoken in het herstel van deze twee typen. Voor de vochtige duinvalleien is met name het herstel van de westelijke valleienreeks van groot belang geweest (regeneratie). Van noord naar zuid betreft het de herinrichting van Monkendel, Boeredel, Zwarte Pan, Ezelenwei, Ganzenhoekplas, Kikkerval-leien, Parnassiapad, Helmduinvalleien, Klein Engeland en Libellenvallei. Er zijn twee gebieden in het oostelijke deel: de Huig Twigtedel en de valleien van Winning 3.

Herinrichting

Winning 3 is eigenlijk een kunstmatige omgeving. Door de winning van grondwater vanaf het einde van de 19^e eeuw daalde de grondwaterspiegel geleidelijk. Om het grondwater achterna te gaan zijn in Berkheide en Meijendel diepe insnijdingen gemaakt, zogenaamde sprangen. In Winning 3 is de insnijding 10-15 meter diep en tussen de 75 en 200 meter breed. In het midden van de vorige eeuw zijn zijdelings in het hoge duin infiltratieplassen aangelegd. Vijftien jaar geleden is heel Winning 3 gerenoveerd. In de steile overgang onder aan de helling zijn twee series winputten aangelegd. Hierbij is de waterwinning zo afgesteld dat het middendeel vochtig is met kleine delen open water. Jaarlijks wordt er gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd.

Bij de eerste ronde van het landelijk meetnet in 2000 was de renovatie van dit deel net achter de rug. De oevers waren vrijwel kaal met daarop de allereerste pioniersornten. In 15 jaar tijd heeft het hele gebied zich positief ontwikkeld en zijn op de oevers veel planten verschenen die bij natte duinvalleien horen. Dat betreft onder andere

Foto: Gerrit van Ommering.

Sierlijk vetmuur (*Sagina nodosa*), Moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*), Bijenorchis (*Ophrys apifera*) en Vleeskleurige orchis (*Dactylorhiza incarnata*). Met nu, gezien de zeldzaamheid van de soort, de Groenknolorchis als de onverwachte topper.

Koen van Zoest
KNNV Leiden
Onafhankelijkheidsweg 84, 2332 ZT Leiden
vanzoest@planet.nl

Harrie van der Hagen
Dunea
Postbus 756, 2700 AT Zoetermeer
h.hagen@dunea.nl

Literatuur

- Mennema J, AJ Quené-Boterenbrood & CL Plate (red.) (1985). Atlas van de Nederlandse Flora 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht.
- Weeda EJ, R Westra, Ch Westra & T Westra (1994). Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties deel 5. Uitgave IVN, Amsterdam.

